

IQTISODIY TADQIQOTLAR
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
ECONOMIC RESEARCH

ILMIY JURNALI

3
2021

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT
UNIVERSITETI**

“IQTISODIYOT” FAKULTETI

**IQTISODIY TADQIQOTLAR
(ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ,
“ECONOMIC RESEARCH)**

ILMIY JURNALI

3

2021

Toshkent

**3
2021**

**Elektron ilmiy jurnal
Научный журнал
Scientific magazine**

**IQTISODIY TADQIQOTLAR ILMIY
JURNALI**

MUASSIS

Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti

Tahrir kengashi raisi:

Abduraxmonov Qalandar Xodjayevich – i.f.d., prof.,
akademik

Tahrir kengashi:

Eshov Mansur Po'latovich- i.f.d., professor
Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna – i.f.d., professor
Xudoyqulov Sadridin Karimovich – i.f.d., professor
Begalov Baxodir Abdusalovich– i.f.d., professor
Bekmurodov Adxam Sharipovich- i.f.d., professor
Vaxabov Abduraxim Vasikovich- i.f.d., professor
Maxmudov Nosir Maxmudovich- i.f.d., professor
Salimov Baxtiyor Tadjiyevich- i.f.d., professor
Mustafaqulov Sherzod Igamberdiyevich- i.f.d., professor
Jumayev Nodir Xosiyatovich- i.f.d., professor
G'ofurov Ubaydullo Vaxabovich- i.f.d., professor
Xolmo'minov Shayzaq Raxmatovich- i.f.d., professor
Amirov Lochinbek Fayzullayevich – i.f.n., PhD
Xatamov Ibodullo Sadullayevich – i.f.n., dosent
Asqarova Mavluda Turopovna– i.f.n., dosent
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich– i.f.n., dosent
G'ayibnazarov Sanjar Baxodirovich – i.f.n., dosent
Kamalova Malika Nizamovna– i.f.n., dosent
Mamaraximov Begzod Erkinovich- i.f.n., dosent

Tahrir hay'ati:

Begzod O'rinov– (AQSh)
Uktam Burxanov – (Chexiya)
Bozorboy Berkinov – i.f.d. (O'zbekiston)
Mark Rozenbaum (AQSh)
Volfgang Lukas (Germaniya)
N.V.Morozov (Rossiya)
Viktoriya Vdovichenko (Ukraina)
Gulyabmir Raxmani (Afg'oniston)
Axmed Muxamed Aziz Ismail (Misr)
Kaukab Azim (Saudiya Arabistoni)
Sherqul Shodmonov (Toshkent)
Rauf Salaxodjayev (Toshkent)
Axmedjon Mamatov (Toshkent)
Ju Jengron (Xitoy)
Jou Chingjiye (Xitoy)

© ISSN 2181-4457

**IQTISODIY TADQIQOTLAR ILMIY
JURNALI**

**3
2021**

**Elektron ilmiy jurnal
Научный журнал
Scientific magazine**

Bosh muharrir:

Eshov M.P.- i.f.d., prof.

Adabiy muharrir

Xajiyev B.D.- i.f.n., dots.

Bosh muharrir o'rinbosari

Amirov L.F. - PhD

Musahhih:

Jurnal sahifalarida chop etilgan materiallardan foydalanilganda "Iqtisodiy tadqiqotlar" ilmiy jurnalidan olindi deb ko'rsatilishi shart. Tahririyat taqdim etilgan maqolalarni taqriz qilish va qaytarish majburiyatini olmagan. Maqolada keltirilgan dalillar va ma'lumotlar uchun muallif javobgar.

Veb-sayt manzili: <https://economicresearch.tsue.uz>

E-mail: economicresearchjournal@gmail.com

MUNDARIJA

IQTISODIYOT, INNOVASIYA VA TADBIRKORLIK NAZARIYA VA AMALIYOT		
Xajiyev B.D.	Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	6
Qurbanova O.T.	Features of pricing in modern economy.....	18
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH: MAKROIQTISODIY YONDOSHUV		
Eshov M.P.	Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash iqtisodiy o'sishga erishishning asosiy yo'nalishi.....	21
Yakubov I.O., Xayitov S.B.	O'zbekistonda xalqaro mintaqaviy hisoblar tizimi standartlaridan foydalanish imkoniyatlari.....	26
Дадаханова С.М.	Новые инструменты в привлечении инвестиций: рынок капитала и ЕТФ как важный фактор повышения инвестиционной привлекательности региона.....	33
Bustonov M.M.	Yangi O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoiti-da iqtisodiy o'sish sifat omillarining ta'siri.....	37
INSON RESURSLARINI BOSHQARISH, IJTIMOIIY SIYOSAT VA BANDLIK		
Abdurakhmanov G.K., Kurbanov S.P.	Promoting efficient and productive employment in the labor market.....	41
Ismailov A.M., Yuldashev G'.T.	Qurilish ishlab chiqarish jarayonida aholi bandligi va ular mehnatidan samarali foydalanish.....	55
Najimadinov R.D.	Demografik o'zgarishlarning qishloq mehnat bozorini boshqarishga ta'siri.....	58
Bozorova S.A.	Rekruting agentliklari - aholini ish bilan ta'minlashning istiqbolli yo'nalishi sifatida.....	62
Karimova N.S.	Kambag'allik - yangi O'zbekistonning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy muammosidir.....	70
Maxammatov E.Y.	Kambag'allikni qisqartirishda kichik biznes va tadbirkorlik – taraqqiyot omili sifatida.....	75
TARMOQLAR IQTISODIYOTI VA REAL SEKTORNI KOMPLEKS RIVOJLANTIRISH		
Махмудов Н.М.	Теории международной торговли и их применение в экономике.....	82

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШ ШАРОИТИДА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ СИФАТ ОМИЛЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ

Бустонов М.М. - Наманган
муҳандислик-технология институти,
“Иқтисодиёт” кафедраси доценти

Аннотация. Янги Ўзбекистонда рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши ривожланиши ходимларнинг мобиллиги ошиши ва сифат жиҳатидан янги иш ўринларининг пайдо бўлишига олиб келмоқда. Шу сабабли ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси шароитида иш билан бандликнинг замонавий шаклларида фойдаланиш имкониятлари таҳлил этилган ҳамда тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: меҳнат бозори, иш билан бандлик, меҳнат муносабатлари, масофавий иш билан бандлик, фрилансинг.

Жаҳон иқтисодиётининг ҳозирги фан-техника тараққиётида "Рақамли" иқтисодиёт самарадорликни оширишда, корхона миқозларини кўпайтиришда бу эса ўз навбатида ишлаб чиқариш жараёнига янги миқозларни жалб қилишга имконият бериш билан бирга айтиш пайтда яхшироқ хизматни ҳам таклиф қила олишда биринчи ўринда туради. "Рақамли" иқтисодиётнинг афзалликлари жуда кўп бўлиб, энг муҳими, бу яширин иқтисодиётнинг олдини олади ва коррупцияни йўқ қилишга ёрдам беради. ВСГ маълумотларига кўра: интернет маҳсулотлари 2020 йилда 1,9 дан 14,4 триллион долларгача қўшимча даромад келтирган бўлса, 2025 йилга бориб жаҳон иқтисодиётига тахминан 6 триллион доллар қўшиши мумкин⁸.

Рақамли иқтисодиётнинг ривожланган мамлакатлар ялпи ички маҳсулотидagi улуши 5,5 %га, ривожланаётган мамлакатларда эса 4,9 %га тенг. Бу кўрсаткич Буюк Британияда - 12,4 %, Жанубий Кореяда – 8%, Хитойда - 6,9%, Ҳиндистонда - 5,6 %, Россияда - 2,8 %, Қозоғистонда - 3,9 %ни ташкил этади⁹. Ўзбекистон Республикасининг "Электрон ҳукумат" тизимини ривожлантириш концепцияси лойиҳасига мувофиқ, 2025 йилга бориб АКТнинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини 5,0 фоизга етказилишини кўзда тутадиган бўлсак, ҳозирги вақтда ўртача қабул қилинадиган қийматни 7-8% эканлигидан, нафақат Ўзбекистон Республикасида бошқа паст кўрсаткичли мамлакатларда ҳам рақамлаштириш бўйича кўпроқ иш олиб борилишини тақазо этади.

Бу борада Ўзбекистон раҳбарияти ва ҳукумати сўнгги йилларда миллий иқтисодиётни тубдан модернизация этиш борасида олиб борила-ётган кенг қамровли ислохотлар мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёти ва давлат бошқаруви тизимига рақамли технологияларни жорий этишни талаб қилмоқда. "Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш, иқтисодиётда давлат бошқарувини камайтириш, давлат ва хусусий секторларнинг ўзаро фойдали ҳамкорлигининг

⁸ UK Government Office for Science. The Internet of Things: making the most of the Second Digital Revolution. – URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/409774/14-1230-internet-of-things-review.pdf (02.05.2017).

⁹ Digital economy: course in 2020. URL: <http://files.runetid.com/2019/itogi2019/presentations/14dec>.

замонавий шакллари, «Электрон ҳукумат» тизимини ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш¹⁰ масаласи устувор вазифалар сифатида белгиланган. Бу борада «рақамли иқтисодиёт» миллий концепциясини ишлаб чиқиш, рақамли иқтисодиётни ривожлантириш орқали ялпи ички маҳсулот ҳажмини қўшимча ўстириш билан боғлиқ илмий тадқиқотларни амалга ошириш муҳим аҳамият касб этади.

Рақамлаштириш глобал иқтисодий ўсишининг энг муҳим омилига айланмоқда. Рақамли технологияларни жорий қилишдан глобал ва миллий иқтисодиёт доирасида рақамли экотизимни яхлитлигини таъмин-лаш мумкин. Ушбу тенденция барча мамлакатларда рақамлаштириш жараёни иштирокчилари - давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, бизнес, таълим муассасалари, саноат корхоналари ва молиявий тузилмалар ўртасида самарали ўзаро алоқалар зарурлигини акс эттиради.

Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш нафақат алоҳида иқтисодий тизимлар учун, балки бутун давлат учун ҳам устувор вазифадир. Тўртинчи саноат инқилобига ва олтинчи технологик тартибга ўтишда хал қилувчи аҳамияти учун рақамлаштириш жараёни айниқса муҳимдир. Миллий иқтисодиётни рақамлаштириш аллақачон кўпгина мамлакатларнинг иқтисодий ривожланишининг муҳим таркибий қисмига айланди ва яқин келажакда рақобатбардошлик ва турмуш даражасини ошириб, барқарор ишлаб чиқариш ўсишининг институционал асосига айланмоқда.

Бу борада 2020 йил 28 апрелда қабул қилинган «Рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукуматни кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, мазкур Қарорда қуйидаги «2023 йилга келиб рақамли иқтисодиётнинг мамлакат ялпи ички маҳсулотидаги улушини 2 бараварга кўпайтиришни назарда тутган ҳолда, шу жумладан, ишлаб чиқаришни бошқаришда ахборот тизимлари комплексини жорий қилиш, молиявий-хўжалик фаолиятда ҳисобот юритишда дастурий маҳсулотлардан кенг фойдаланиш...»¹¹ вазифа сифатида белгилаб ўтилгани алоҳида эътиборга сазовордир.

Тадқиқотлар шундан далолат берадики, яқин келажакда рақамли иқтисодиёт жаҳон иқтисодиётининг катта қисмини қамраб олади. Рақамли оммавий ахборот воситаларининг пайдо бўлиши билан (Интернет, мобиль телефонлар ва маълумотларни йиғиш, сақлаш, таҳлил қилиш ва етказиб беришнинг барча бошқа воситалари) рақамли шаклда маълумотларни тез, аниқ ва самарали равишда кўпайтириш ва тарқатиш ҳамда «диффузиялар»ни бошқариш мумкин бўлади. «Кенг маънода «рақамлаштириш» жараёни одатда рақамли технологияларни, яъни ахбо-ротни яратиш, қайта ишлаш, алмаштириш ва

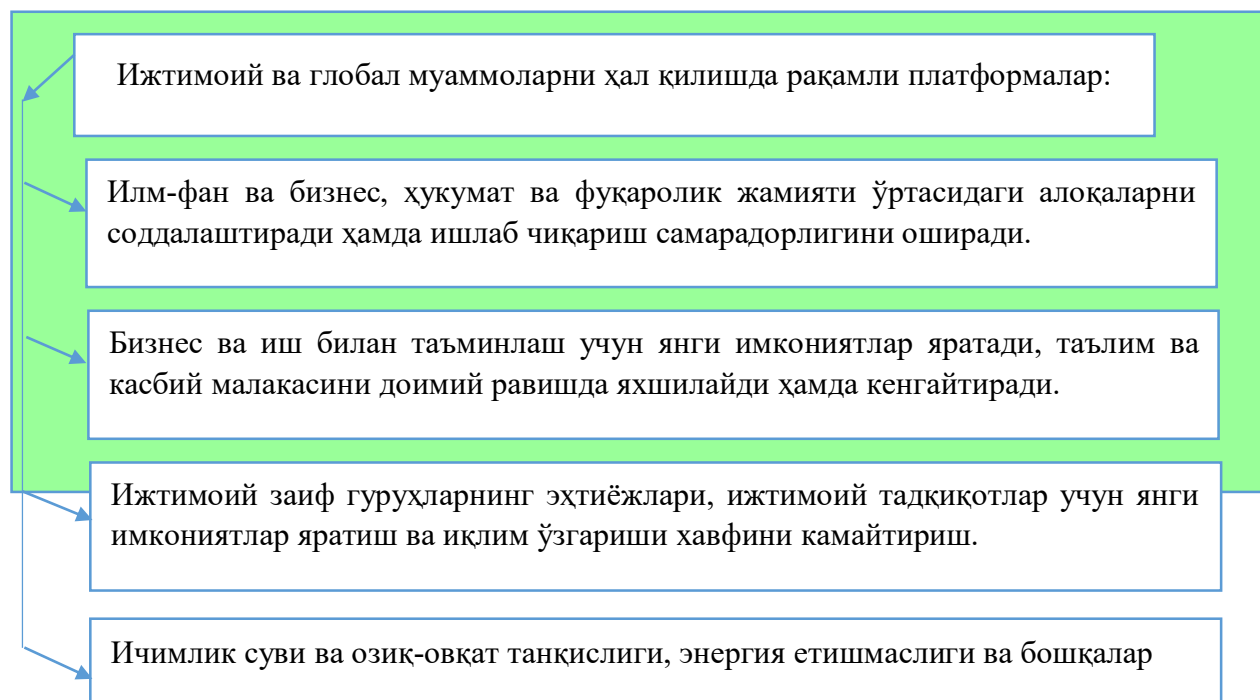
¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони. – www.lex.uz

¹¹ «Рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукуматни кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. 2020 йил 28 апрел// <https://uzreport.news/politics/2023-yilga-kelib-ra-amli-i-tisodiyotning-mamlakat-yaimdagi-ulushi-2-baravarga-kupaytirilad>. Электрон ресурс.

узатиш технологияларини оммавий жорий этиш ва ўзлаштириш билан бошланган ижтимоий-иқтисодий трансформация деб тушунилади»¹².

Бу жараён микроэлектроника, ахборот технологиялари ва телекоммуникацияларнинг ривожланиши билан белгиланади ва цивилизация ривожланишининг табиий босқичи бўлиб хизмат қилади. Иқтисодий тараққиёт кўрсаткичини ушбу баҳолаш замонавий иқтисодиётнинг рақамли шаклга ўтиши одатий ҳодиса эканлигини тан олиш ҳуқуқини беради.

Бу етакчи мамлакатларнинг иқтисодий ривожланишининг амалдаги амалиётида яққол намоён бўлади. Шундай қилиб, таъкидлаш жоизки, бугунги кунда ишлаб чиқаришни, иқтисодиётни «рақамлаштириш» харажатлари ИТ-бюджетнинг ўртача 18 фоизини ташкил этади, бу кўрсаткични 2021 йилда 28 фоизгача ошириш имконияти мавжудлигини эътиборга олсак Бозор раҳбарлари учун бу кўрсаткичлар 34-44 %»- деб баҳолаган¹³. Шундай қилиб, иқтисодиётни рақамлаштириш объектив, муқаррар жараён бўлиб, уни тўхтатиш мумкин эмас.

1-расм. Рақамли платформалар долзарб ижтимоий ва глобал муаммоларни ҳал қилишдаги роли¹⁴

«Турли хил ҳисоб-китобларга кўра, рақамли иқтисодиёт турли соҳаларнинг 50 %дан ортиғи учун улкан ўзгаришларни келтириб чиқаради. Бу ахборот технологиялари ва платформалари бизнес моделларини тубдан ўзгартириши, воситачиларни йўқ қилиш ва оптималлаштириш орқали уларнинг самарадорлигини ошириши билан боғлиқ бўлиб, Жаҳон банки экспертларининг фикрига кўра, Интернетдан юқори тезликда фойдаланувчилар сонининг 10

¹²This definition is given, inter alia, by experts UNCTAD (The Transformative Economic Impact of Digital Technology, http://unctad.org/meetings/en/Presentation/ecn162015p09.Katz_en.pdf

¹³Company "Ay-Teko" held a presentation "towards new frontiers" http://iteco.vestifinance.ru/na_puti_k_globalnojj_cifrovizaci Electronic resource. Access date 04.12.2017.

¹⁴ Муаллиф томонидан тузилган

фоизга кўпайиши ЯИМнинг йиллик ўсишини 0,4 дан 1,4 фоизгача ошириши мумкин»¹⁵, деб таъкидлаб ўтилган.

Рақамли иқтисодиёт иқтисодий ўсишнинг драйвери сифатида янги рақамли маконни яратди ва глобал иқтисодий маконнинг кўплаб иштирокчиларига катта миқдордаги маълумотларга киришни таъминлайди. Яратилган «катта маълумотлар» технологиялар билан бир қаторда давлат, бизнес ва фуқаролик жамиятининг етакчи бойликларидан бирига айланади. Рақамли платформалар долзарб ижтимоий ва глобал муаммоларни ҳал қилишда ёрдам беради.

Рақамли иқтисодиёт стратегиясини танлашда барча бошқарув қарорлари унинг асосий мақсадига - Интернетга киришни кенгайтиришга, аниқроғи кўпайиш учун рақамли бўлинишни, мулкнинг асоси ва таваккалчилик имкониятларидан ҳамда ахборот-коммуникация технологиялари лойиҳаларининг тез-тез ишламай қолишидан халос бўлишга қаратилган бўлиши керак. Бундан ташқари, хўжалик юритувчи субъектларнинг нолинчи транзакция харажатлари бўйича фаолияти интеграцияни ўсишига ёрдам беради, бу эса илгари эришиб бўлмайдиган хизматлардан фойдаланиш имкониятини оширади.

Иқтисодиётда янги усулда бўлгани каби иқтисодий фаолиятнинг асосий омиллари электрон технологиялар ва хизматлар шунингдек рақамли шаклда тақдим этилган, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш анъанавий бошқариш шакллари билан таққослаганда товарларни, ишларни ва хизматларни ишлаб чиқариш, истеъмол қилишда самарадорлик ҳамда сифатни оширишда, жумладан катта маълумотларни таҳлил қилиш ва прогнозлаш шунингдек бошқарув тартибида рақобатдош устунликка эга.

Хулоса қилиб айтганда, рақамли иқтисодиёт глобал ривожланишнинг муҳим ечими бўлиб, глобал муаммоларни илғор ечимларини таклиф этади, бошқарув қарорлари самарадорлигини оширади ва мамлакатнинг иқтисодий фаровонлигини шакллантиришда бизнес ҳамда фуқаролик жамиятининг фаол иштирокини рағбатлантиради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. *Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.* <https://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidentishavkat-mirziyevning-oliy-25-01-2020>.
2. *Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 мартдаги ПФ-5953-сон “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида”ги Фармони.*
3. *Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти: назария ва амалиёт. Дарслик. Қайта ишланган ва тўлдирилган 3-нашри. Т.: «FAN», 2019. 552-б.*
4. *Зокирова Н.К., Абдурахманова Г., Сагидуллин Ф.Р. Трансформация форм занятости в инновационном развитии // International scientific review. 2020. №LXX. – С. 24-28.*
5. *Одегов Юрий Геннадьевич, Павлова Валентина Васильевна Новые технологии и их влияние на рынок труда // Уровень жизни населения регионов России. 2018. №2 (208). – С. 60-70.*

¹⁵ The Economics of Modern Manufacturing: Technology, Strategy, and Organization, Paul Milgrom and John Roberts, The American Economic Review, June, 1990.

IQTISODIY TADQIQOTLAR

ELEKTRON ILMIY JURNALI

Tahririyat manzili:

100003, Toshkent sh., Chilonzor tumani, I. Karimov ko'chasi 49-uy

Telefonlar *****